

KAZIMIERZ T. SZPOTAŃSKI (1887-1966)

Pionier polskiego przemysłu elektrotechnicznego, założyciel, współwłaściciel i dyrektor jednej z pierwszych w Polsce, fabryki aparatury elektrycznej, działacz społeczny, współtwórca Stowarzyszenia Elektryków Polskich (SEP) i prezes SEP w latach 1938-1945. Człowiek wyjątkowo zasłużony dla powstania i rozwoju przemysłu elektrotechnicznego w Polsce, wielki patriota.

Urodzony 16 grudnia 1887 r. we Włocławku jako syn Kazimierza Romana (urzędnika bankowego) i Jadwigi z Jezierskich. Gimnazjum ukończył w Warszawie (1905) i zainteresował się elektrotechniką — nową wówczas dziedziną techniki, która warunkowała postęp techniczny i pociągała ludzi cieka-

wych i zdolnych do abstrakcyjnego myślenia.

Elektrotechnikę studiował w Niemczech, początkowo w Wyższej Szkole Technicznej w Mittweidzie (1905-1907), a następnie — na kierunku elektrotechnicznym Wydziału Maszynowego Politechniki w Charlottenburgu k/Berlina (1910-11), gdzie uzyskał dyplom inżyniera elektryka.

Wiedzę nabytą na studiach uzupełniał na bieżąco praktyką przemysłową w kilku fabrykach AEG w Niemczech (1907-10). W AEG zetknął się z Michałem Doliwo-Dobrowolskim (1862-1919) — jednym z najwybitniejszych elektrotechników w świecie, wynalazcą silnika asynchronicznego, Polakiem urodzonym w Rosji, który od roku 1908 był dyrektorem berlińskiej fabryki aparatury elektrycznej koncernu AEG.

Po studiach pracował w firmie AEG w Berlinie (1911-13),

a następnie w jej oddziałach w Rosji — w Charkowie, Rydze i ponownie Charkowie (gdzie kierował 600-osobową załogą).

W Rydze od podstaw zbudował i zorganizował dział budowy aparatów elektrycznych. Wykazał wyjątkowe zdolności organizacyjne, kiedy w roku 1916, w związku z działaniami wojennymi, przeniósł oddział aparatów elektrycznych z Rygi do Charkowa przy zachowanej ciągłości produkcji.

W Charkowie zetknął się z Aleksandrem Rothertem — znanym wówczas w świecie konstruktorem i autorytetem z dziedziny elektrotechniki oraz organizacji pracy.

Zdobyte doświadczenie i niewielki kapitał zgromadzony dzięki pracy w AEG, umożliwiły mu założenie 15 listopada 1918 roku w Warszawie warsztatu elektrotechnicznego pod nazwą “Fabryka Aparatów Elektrycznych K. Szpotański”

(FAE), produkującego wyłączniki oświetlenia elektrycznego. Warsztat ten mieścił się w lokalu dwupokojowym przy ul. Mirowskiej 9 i zatrudniał 2 pracowników. Jeszcze w roku 1918 wyprodukowano 14 odłączników 3 kV dla Politechniki Warszawskiej.

W latach 1919-23, K. Szpotański zawiązał spółkę ze Stefanem Ciszewskim i wkrótce (1920) ich warsztat, po przeniesieniu do kilkupiętrowej kamienicy zakupionej przy ulicy Kałuszyńskiej 4 w dzielnicy Kamionek na Pradze, stał się kolebką polskiego przemysłu aparatów elektrycznych, największym w II RP przedsiębiorstwem aparatury elektrycznej.

W roku 1923 S. Ciszewski wystąpił ze spółki i w Bydgoszczy założył własną fabrykę sprzętu elektroinstalacyjnego. K. Szpotański natomiast, w roku 1924, przekształcił swoje przedsię-

biorstwo w spółkę akcyjną, która prosperowała znakomicie.

W 1938 część oddziałów FAE została przeniesiona do Międzylesia. Fabryka realizowała zamówienia dla COP (Centralnego Okręgu Przemysłowego).

W sierpniu 1939 r. FAE zatrudniała ponad 1500 pracowników, w tym ponad 120 inżynierów. Kazimierz Szpotański mówił, że produkcja w jego fabryce musi odpowiadać systemowi **JEEN (**J**akości, **E**konomii, **E**stetyce i **N**owoczesności).**

Innowacyjność, wprowadzanie nowoczesnych teorii i metod organizacji produkcji i zarządzania, w tym zasad dotyczących jakości produkcji, pracowitość i zdolności organizacyjne Kazimierza Szpotańskiego przynosiły znakomite rezultaty. Poszukiwał do pracy zdolnych, bardzo samodzielnych i nawet krnąbrnych absolwentów politechniki. U niego, w FAE praco-

wali późniejsi profesorowie jak np.: Stanisław Dzierzbicki, Walenty Starczakow, Stanisław Szpor, Alfons Hoffmann, Zdzisław Grunwald czy Włodzimierz Szumilin.

FAE odnotowywała sukcesy. W 1939 roku, uzyskała 50% udziału w krajowym rynku aparatów elektrycznych.

Wytwarzano 38 grup wyrobów, ok. 400 aparatów różnego rodzaju, oraz ponad 1000 asortymentów. Pionierska w Polsce była produkcja aparatów rentgenowskich (1938).

Na Powszechnej Wystawie Krajowej w Poznaniu w 1929 r. otrzymał Złoty Medal za “całokształt produkcji, a w szczególności za wprowadzenie wyrobu: liczników elektrycznych”; a dyplom osobiście wręczył Mu minister przemysłu i handlu II RP inż. Eugeniusz Kwiatkowski. Świadectwem bardzo wysokiego poziomu wyrobów FAE

były liczne odznaczenia i wyróżnienia zagraniczne, m.in. na Wszechświatowej Wystawie w Nowym Jorku za **wyłącznik 150 kV** (1939).

Niezwykle ważnym elementem życiorysu Kazimierza Szpotańskiego była jego działalność w czasie okupacji, kiedy to fabryka produkująca na potrzeby cywilne stała się miejscem konspiracji i ruchu oporu, a straż fabryczna rekrutowała się m.in. z żołnierzy AK batalionu “Zośka”. Kazimierz Szpotański skutecznie chronił młodych ludzi przed wywózkami na roboty do Niemiec dając im zatrudnienie i organizując **“Prywatne Roczne Kursy dla Elektromontażystów”** oraz praktyki zawodowe — w sumie dla ponad trzech tysięcy ludzi.

W roku 1942 został aresztowany przez gestapo i przesłuchiwany w Al. Szucha, skąd trafił na Pawiak. W styczniu 1943 r.

wyszedł na wolność. 20 października 1944 FAE została przejęta pod przymusowy zarząd tymczasowy.

W styczniu 1945 przystąpił do odgruzowywania i porządkowania budynków i organizowania na nowo zakładu produkcyjnego w Międzylesiu. W sierpniu 1945 r. Jego Fabryka została upaństwowiona pod nazwą PPFAE (Pierwsza Państwowa Fabryka Aparatów Elektrycznych). Później fabryka miała nazwę ZWAR w Warszawie Międzylesiu i produkowała głównie do byłego ZSRR, a po roku 1990 została sprzedana firmie ABB pod nazwą ABB ZWAR.

Początkowo, inżynier Kazimierz Szpotański pracował w PPFAE na stanowisku dyrektora, ale w listopadzie 1947 r. został zmuszony do odejścia z PPFAE w wyniku rozporządzenia **ministra Przemysłu i Handlu Hilarego Minca, który w tym**

samym roku został członkiem honorowym SEP ! "za zasługi dla rozwoju nauki i przemysłu w Polsce Ludowej". K. Szpotański otrzymał zakaz zajmowania stanowisk państwowych na okres 2 lat, a 4 III 1950 r. nakaz opuszczenia własnego domu przy ul. Kałuszyńskiej 4, który później władze zburzyły. Dzięki staraniom kolegów elektryków znalazł pracę dopiero od sierpnia 1951 r. w Centralnym Zarządzie Biur Projektów Budownictwa Przemysłowego w Warszawie, na stanowisku naczelnego specjalisty-elektryka. Pracował tam do emerytury w wieku 73 lat (XII 1960).

Na szczególne podkreślenie zasługuje aktywność inżyniera Kazimierza Tadeusza Szpotańskiego w pracach Stowarzyszenia Elektryków Polskich. Był współzałożycielem SEP, a także jego prezesem wybranym w 1938 r. na jednoroczną kadencję.

**Wizyta Zarządu SEP u Prezydenta RP Ignacego Mościckiego;
od prawej: Józef Podoski, Alfons Hoffmann i Kazimierz Szpotański (prezes)**

W czasie okupacji niemieckiej K. Szpotański faktycznie kierował tą organizacją choć formalnie był I wiceprezesem. Jednakże prezes SEP wybrany w 1939 r. znalazł się w przededniu wybuchu wojny za granicą i nie powrócił.

W czasie okupacji Zarząd SEP odbył 167 posiedzeń, opracowywano projekty elektryfikacji Polski, funkcjonowała m.in. Komisja Elektryfikacji Kraju oraz Komisja Normalizacji Elektrotechnicznej, a nawet Komisja Słownictwa Elektrycznego, wygłaszano odczyty.

W konspiracji prowadzono ożywioną działalność organizacyjną, pomagając, także materialnie, członkom SEP oraz ich rodzinom, np. zaopatrując w ziemniaki.

Jego działalność i zasługi dla polskiej elektryki i dla SEP znalazły uznanie. Po wojnie, na jubileuszowym Zjeździe SEP

z okazji 40-lecia działalności SEP (1959), inż. Kazimierz Szpotański został udekorowany Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski. Krzyż Kawalerski tego orderu otrzymał jeszcze przed wojną od prezydenta RP Ignacego Mościckiego.

Kazimierz Szpotański zmarł 10 lipca 1966 r. w Warszawie i został pochowany na Starych Powązkach w Warszawie.

Na frontonie domu, gdzie mieszkał w ostatnich latach życia umieszczona została tablica pamiątkowa z jego podobizną, w 10. rocznicę śmierci odsłonięto tablicę pamiątkową na murach jego dawnej fabryki w Międzylesiu. Nazwisko Kazimierza Szpotańskiego nosi ulica wiodąca do dawnej Jego fabryki — w dzielnicy Wawer, od ul. Lucerny do ul. Żegańskiej. Stowarzyszenie Elektryków Polskich nadało Mu pośmiertnie najwyższe wyróżnienie SEP — tytuł członka honorowego SEP (1969).

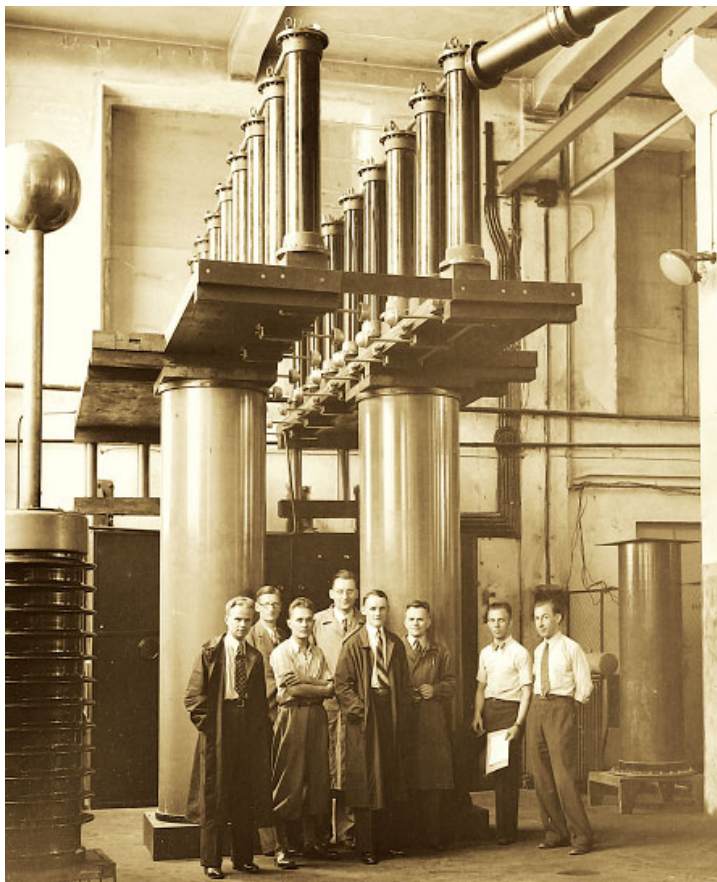
Dla uczczenia Jego zasług, Stowarzyszenie wydało pamiątkowy medal Jego imienia. Medal SEP im. Kazimierza Szpotańskiego jest przyznawany osobom, które zasłużyły się dla przemysłu elektrotechnicznego, a zwłaszcza w dziedzinie aparatów elektrycznych oraz osobom, które mają szczególne osiągnięcia w zakresie aparatury elektrycznej.

17 sierpnia 2011, przed salą „C” w Warszawskim Domu Technika odsłonięto pamiątkową tablicę poświęconą inż. Kazimierzowi Szpotańskiemu. Tablica ta, była niegdyś wmurowana przed bramą Fabryki Aparatury Elektrycznej SA. w Międzylesiu k/Warszawy, późniejszym ZWAR. Ceremonii odsłonięcia tablicy dokonał Piotr Szpotański — wnuk Kazimierza w towarzystwie najmłodszej generacji Szpotańskich: Piotra Jakuba — prawnuka i Olgi — prawnuczki Kazimierza.

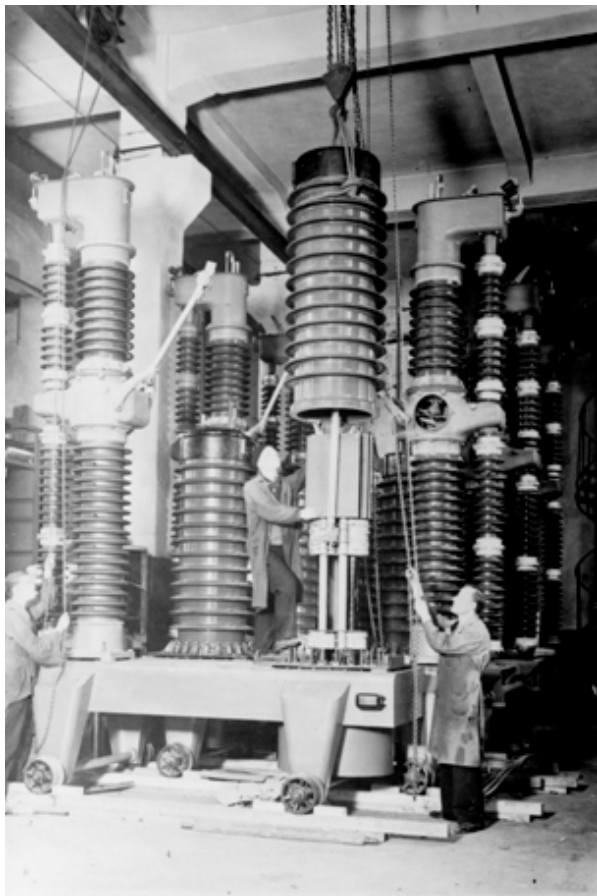
Kilka fotografii:

Pracownicy przed frontonem budynku FAE

**Generator fal udarowych do 1600 kV;
czwarty od lewej Czesław Mejro —
później profesor PW**

**Montaż wyłącznika małoolejowego
na napięcie 150 kV**

Wycieczka SEP do FAE na Kamionku, podczas obiadu (1939)

Rozdzielanie ziemniaków dla pracowników FAE, podczas wojny

Cechownia i stanowiska legalizacji liczników FAE (1937)

Hala fabryczna FAE, montaż aparatury na 150 kV, Międzyzlesie

Opracował A. J. Marusak

Na podstawie:

- 1) "Zyciorys Kazimierza T. Szpotańskiego" - cz. 1 pracy zbior. pt. "Kazimierz T. Szpotański (1887-1966)", COSiW SEP Warszawa 2012, ss.17-40. ISBN 978-83-61163-36-7.
- 2) "Niecodzienna saga rodu Szpotańskich – inżynierski pragmatyzm z romantyzmem w tle". "Urządzenia dla energetyki", nr 6/2006.
- 3) "Wszystko o Warszawie", strona www (27 I 2014).
- 4) "Tablica Pamiątkowa inż. Kazimierza Szpotańskiego", strona www NOT (27 I 2014).

Zobacz także:

- 1) Jacek Szpotański: "Kazimierz Szpotański - Patron OW SEP - Życie i dzieło" (pps: 47 KB).
- 2) Jerzy Hickickiewicz: "Kazimierz Tadeusz SZPOTAŃSKI (1887-1966) - Patron 2014 Roku" .
- 3) Zbigniew Filinger: "15 listopada 2013 roku minęło 95 lat od założenia fabryki (FAE) przez Kazimierza T. Szpotańskiego".
- 4) Zbigniew Filinger: "Krótka historia hal fabrycznych Szpotańskiego w Międzyzlesiu" (pdf: 1,9 MB w: www.ee.pw.edu.pl/sep-ow/PLI/szpota/zycior/szpotaKT.htm).

DZIĘKUJĘ PAŃSTWU
ZA UWAGĘ